

מנהיגות בעקבות זאב ז'בוטינסקי והתנועה הרוויזיוניסטית בירושלים

פרטי מסלול

חבל ארץ: ירושלים בירת ישראל

אורך המסלול: יום ארוך

נקודת התחלה: בית ז'בוטינסקי
(פינת הרחובות בן שטח ובן סירא
(15

נקודת סיום: הר הרצל

עונה מומלצת: כל השנה, רצוי
במיוחד בשבוע של י"ב בטבת –
יום הנצחתו של ז'בוטינסקי.

מגבלות: אין

דרגת קושי: קלה

נגישות: נגיש

ציוד נדרש: חולצה לבנה לטקס

אתרים בתשלום: בית פלוגת
הכותל ברובע היהודי, מוזיאון
אסירי המחתרות

"דום מעל למדורתנו, מכחילה כיפת שמים

חרש נם בקצה האופק, צל חומות ירושלים...

אי שם בתוך הלב עיר שלום עיר שלום, אי שם בתוך הלב עיר שלום"

("עיר שלום", ז'בוטינסקי, 1898)

רעיון מרכזי: זאב ז'בוטינסקי, מייסדו של הזרם הרוויזיוניסטי בציונות,

מורם ורבים של מנחם בגין ושל מנהיגים רבים בישראל של ימינו, היה מראשי המנהיגים הציוניים אשר פעלו למען תקומתו של העם היהודי בציון. ביקוריו בירושלים ושהותו בעיר במשך כשנתיים וחצי הותירו חותם בתולדותיה של העיר. בסיוורנו נעקוב אחר פעילותו הציונית, נתוודע לנאומיו הסוחפים, נבקר במקומות שבהם פעל ובבתים שבהם התגורר, נקרא מיצירותיו של האיש ונאזין לכמה משיריו שהולחנו והושרו. הסיור הוא שיאו של תהליך להנחלת מורשתו של זאב ז'בוטינסקי והוא עוסק בתקופת ראשית הקמת כוח המגן העברי בירושלים.

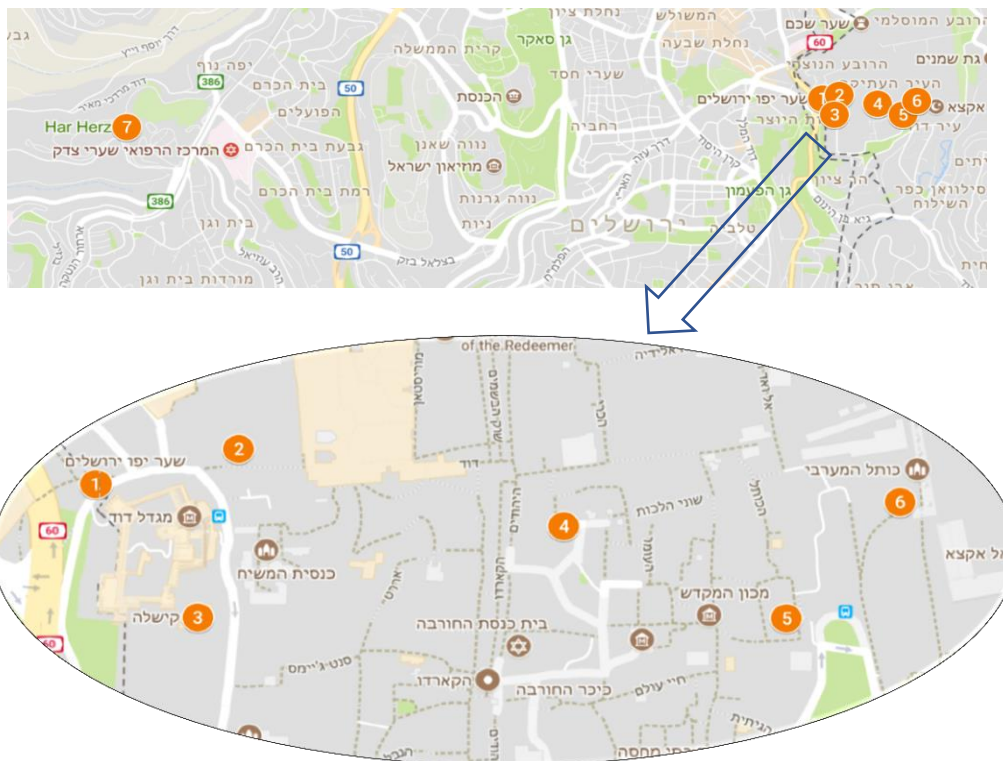
תיאור ההליכה במסלול

המסלול מתחיל בבית ז'בוטינסקי (1), בפינת הרחובות בן שטח ובן סירא 15. נמשיך אל מוזיאון אסירי המחתרות (2) ברחוב משעול הגבורה 1. לאחר מכן נגיע לרחבת שער יפו, למלון אמדורסקי ולתחנת המשטרה – הקישלה (3). משם נמשיך לבית פלוגת הכותל ברובע היהודי (4), ברחוב היהודים פינת רחוב פלוגת הכותל. נלך בסמטות הרובע אל המנורה (5) שברחבת רבינוביץ ומשם

נרד לכותל המערבי (6). נצא מהעיר העתיקה דרך שער האשפות, ניסע להר הרצל ונבקר בחלקת הקבר של זאב ז'בוטינסקי (7). אפשר להתחיל את המסלול בהר הרצל ולסיימו בכותל המערבי.

מפת המסלול

מתוך : גוגל המפות שלי

תיאור האתרים שבמסלול

בית ז'בוטינסקי (1), רחוב בן סירא 15

בסיומה של מלחמת העולם הראשונה, עם פיזור הגדוד העברי ושחרורו מהצבא הבריטי, החליט ז'בוטינסקי לקבוע את מושבו בירושלים. כאשר הגיעו אשתו יואנה ובנו ערי לעיר, השתכנה המשפחה בלילות הראשונים במלון אמדורסקי. מהמלון עברו אל בית זה, הממוקם במרכז העיר והצופה לעבר גן העצמאות. הבית בן שלוש הקומות נבנה בתחילת המאה הקודמת. ז'בוטינסקי התגורר עם משפחתו בקומה האמצעית משנות השלושים של המאה ה-20 ועד שיצא מהארץ לשליחות עיתונאית ככתב העיתון "דואר היום" של איתמר בן אביי. השלטון המנדטורי בארץ לא אפשר לז'בוטינסקי לחזור לארץ ולביתו.

מוזאון אסירי המחתרות בירושלים (2)

המוזאון מנציח את זכרם של חברי המחתרות העבריות שנכלאו בבית הסוהר המרכזי במגרש הרוסים ואת פועלם בירושלים בתקופת המנדט הבריטי. אחד האולמות במוזאון מוקדש לזכרם של עולי הגרדום – לוחמים יהודים שהשלטונות הוציאו להורג בשל פעילותם הציניית.

שער יפו (3א)

אחד משמונת שערי ירושלים שבחומת העיר העתיקה. השער נקרא על שם הדרך העתיקה המוליכה ממנו מערבה אל העיר יפו (רחוב יפו). במלחמת העצמאות, חסמו הערבים את השער, כמו גם שערים נוספים המובילים לרובע היהודי, ובכך שמו את יהודי הרובע במצור כבד. המצב ברובע הלך והתדרדר, והבריטים לא הגנו על היהודים שנותרו ברובע היהודי וכמעט שלא סייעו להם. כתגובה לכך, הטילו אנשי אצ"ל שתי חביות נפץ לרחבת השער בשבעה בינואר 1948, בניסיון נועז לחסל את עמדת המשמר הלאומי הערבי בשער יפו, שחסמה את דרכן של שיירות המזון לעיר העתיקה.

מלון אמדורסקי (ב3)

המלון ההיסטורי שכן בבניין מלון פטרה של ימינו. המלון היה בבעלות יהודית והיה המלון השני שנבנה בירושלים, אחרי מלון קמיניץ שהוקם במרכז העיר. המלון החל לפעול בשנת 1903 ופעל במקום זה עד 1935, מכאן עבר לרחוב בן יהודה, שם נחרב בפיגוע קשה שביצעו חיילים שערקו מן הצבא הבריטי וטרוריסטים ערבים בשנת 1948. במלון שכנו אישים מפורסמים בני התקופה, כגון הנציב הבריטי היהודי הרברט סמואל ומשה מונטיפיורי. ב-1919, כאשר החליט ז'בוטינסקי להשתקע בירושלים, הוא השתכן במלון זה.

תחנת המשטרה – הקישלה (ג3)

את מתחם הקישלה הקימו מוחמד עלי, שליט מצרים, ובנו אברהים פאשה בשנת 1833, בצמוד לחומה העות'מאנית אשר בנה הסולטן סולימן במאה ה-16. המבנה הוקם למגורי חיילים, הנקראים בטורקית "קישלה". המקום המשיך לשמש מתחם צבאי גם כאשר השליטה על העיר חזרה לידי העות'מאניים (ב-1841). בתקופת המנדט הבריטי, שימש המקום תחנת משטרה ובית סוהר. במהלך **מאורעות תר"פ**, נכלאו בין כתליו זאב ז'בוטינסקי ואסירי האצ"ל.

בית פלוגת הכותל ברובע היהודי (4)

בית פלוגת הכותל הוא מוזאון בלב הרובע היהודי המציג את סיפורם של צעירים חברי תנועת בית"ר שהגנו על העיר העתיקה כתגובת נגד להגבלות על קיום יהודי בכותל שהטיל השלטון הבריטי. המוזאון ממוקם בתוך הבית המקורי ששימש את הפלוגה למגורים.

הכותל המערבי (5)

הכותל המערבי הוא אחד מארבעת קירות התמך המקיפים את הר הבית זה כאלפיים שנה, משלהי תקופת בית שני ועד ימינו. המסורת היהודית מייחסת לכותל המערבי קדושה יתרה, וכנראה כבר במאה ה-14 נקבע מקום תפילה בסמוך לו. לכותל המערבי חשיבות דתית, לאומית והיסטורית. קדושתו נובעת מיהותו קיר התמך שהיה הסמוך ביותר **לדביר**, לקודש הקודשים, **בבית המקדש**.

קבר זאב ז'בוטינסקי בהר הרצל (6)

חלקת הקבורה של משפחת ז'בוטינסקי היא חלקת קבורה ממלכתית, שיועדה לזאב ז'בוטינסקי ולמשפחתו. החלקה סמוכה לחלקת גדולי האומה ולקברו של בנימין זאב הרצל. ז'בוטינסקי נפטר

ונקבר בארצות הברית בשנת 1940, אך בצוואתו ביקש להיקבר שנית בארץ על ידי ממשלה יהודית ריבונית. העלאת עצמותיו התאפשרה רק לאחר פרישתו של בן גוריון מן החיים הפוליטיים ב-1963.

טבלת פעילות – מהלך יום השדה

מקום הפעילות	נושא הפעילות	תיאור הפעילות	דגש מיוחד	הערות	זמן	ציוד מיוחד
בית ז'בוטינסקי (1), פינת הרחובות בן שטח ובן סירא 15	מקום מגוריו של ז'בוטינסקי בירושלים	1. התאמה בין תאריך לאירוע, תחנות בחייו של ז'בוטינסקי (נספח א') 2. נקרא את השלט המוצב ליד הכניסה לבית: "בבית זה גר ובו נאסר ביום י"ט בניסן – 1 באפריל 1920, זאב ז'בוטינסקי מגן ירושלים".			20 דקות	- כרטיסיות לתחנות השונות - כרטיסיות תאריכים מתאימים
מוזאון אסירי המחתרות (2) – ז'בוטינסקי נעצר, נשפט ונשלח לכלא עכו.	הקמת האצ"ל והסיבות להקמתו. הכרת מפקדי האצ"ל.	דף עבודה: ניתוח השקפתו הצבאית של ז'בוטינסקי (נספח ב') השמעת השיר "שמאל הירדן"		יש להדגיש לתלמידים שאפשר להשתמש גם במידע המופיע באינטרנט	15 דקות	- סמל האצ"ל - רמקול ואמצעי להשמעת השיר "שמאל הירדן" בביצוע

י"שלמה ארצי. - מילות השיר כפי שהופיעו בעיתון						
				מאבקו של ז'בוטינסקי בפורעים ומעצרו בתחנת הקישלה	מאורעות תר"פ, 1920	שער יפו והקישלה (3)
- המאמר "על קיר הברזל"	30 דקות	הדיון יתקיים בהתייחסות למאורעות תרצ"ו-תרצ"ט – המרד הערבי הגדול.		דיון על עמדת ז'בוטינסקי בשאלת החיים לצד הערבים ובשאלה מה על היהודים לעשות כדי לחיות בארץ בביטחון (נספח ג', כולל שאלות לדוגמה).	בעקבות "על קיר הברזל"	בית פלוגת הכותל (4), רחוב היהודים פינת רחוב פלוגת הכותל ברובע היהודי
	30 דקות			דיון בעמדת ז'בוטינסקי ביחס לנוער ולתפקידו באומה (נספח ד')	קריאה אל הנוער	הכותל המערבי (5)
	30 דקות	אפשרות נוספת : עיסוק בהתרשמות התלמידים בכיתה, כפעילות הכנה או סיכום. כדי לעורר עניין, חשוב לחלק את הכיתה לחוליות עבודה	סיכום שבו התלמידים יבטאו את התרשמותם מעמדת ז'בוטינסקי ביחס לעלייה לארץ, בהתייחסות לאירועים היסטוריים שהתרחשו בימים ההם.	העלאת עצמותיו של ז'בוטינסקי לא"י (נספח ה')	מקום קבורתו	קבר ז'בוטינסקי בהר הרצל (6)

		שיבצעו את המשימות כתחרות ביום השדה. מומלץ להכין דף ניקוד שבו יינתן ניקוד במהלך היום לפעילות בכל תחנה.				
			שאלות דוגמה לדיון (נספח ו')	1. דיון במחלוקת בסוגיית העלאת עצמותיו של ז'בוטינסקי.	מעגל של"ח וסיכום	הר הרצל
			הקראת השיר "אהיה כאיש שנח בצל אילן"	2. משהו חדש שלמדת במהלך הסיור.		

כרטיסיית הדרכה: תחנה 1 – בית ז'בוטינסקי

בית ז'בוטינסקי (רחוב בן סירא 15) – הבית שבו התגורר ז'בוטינסקי בירושלים

נקרא את השלט המוצב ליד הכניסה לבית: "בבית זה גר ובו נאסר ביום י"ט בניסן – 1 באפריל 1920, זאב ז'בוטינסקי מגן ירושלים". ז'בוטינסקי ביקר בירושלים לראשונה בתקופת שהותו בקושטא, כשניהל שם את מערכת ההסברה הציונית. היה זה ביקור קצר של שבועות מספר, אך הוא הטביע חותמו בז'בוטינסקי. בסיומה של מלחמת העולם הראשונה ועם פיזור הגדוד העברי (להלן) ושחרורו מהצבא הבריטי, החליט ז'בוטינסקי לקבוע את מושבו בירושלים. כאשר הגיעו לעיר אשתו יואנה ובנו ערי, השתכנה המשפחה בלילות הראשונים במלון אמדורסקי, שנחשב בזמנו למלון הטוב ביותר בעיר. המלון נמצא בכיכר עומר אבן אלח'טאב שברחבת שער יפו, במקום שבו נמצא היום מלון פטרה. ממלון אמדורסקי עברה המשפחה לבית זה, שנבנה עוד במאה ה-19. מכאן ניהל

ז'בוטינסקי את פעילותו בוועד הצירים (עד לחודש פברואר 1919) ובתפקידים נוספים, ועד מהרה היה הבית לאחד ממוקדי התסיסה של החיים הרוחניים והמדיניים בירושלים. הבית הוא בן שלוש קומות, ומשפחת ז'בוטינסקי גרה בדירה בקומה האמצעית. עד מהרה הצטרפו למשפחת ז'בוטינסקי גם חברו של ז'בוטינסקי שלמה זלצמן, שהיה המנהל הכללי של עיתון "הארץ" באותה עת, ולאחר מכן גם אמו וקרוב משפחתו יונה קופ. חדרי הבית היו רבים ורחבי ידיים ונפתחו אל אולם מרכזי ענק ששימש לקבלת אורחים. מסדרון ארוך וצר הוליך אל חדרי השימוש ואל המטבח. את המים שאבו במשאבת יד מן הבור שבתחתית הבניין, ולתאורה השתמשו במנורות נפט ידניות או במנורות נפט שהשתלשלו מהתקרה. תנאי המגורים, במיוחד בחודשי החורף – כשצינור משאבת המים היה קופא ומתפוצץ, לא היו קלים לגברת ז'בוטינסקי.

בית משפחת ז'בוטינסקי היה פתוח לרבים וביקרו בו אורחים רבים. אחד האורחים הקבועים בבית היה פנחס רוטנברג, וז'אבו הסדיר עבורו את מגעיו הראשונים עם השלטונות הבריטים לאישור תכניתו להפקת חשמל בנהריים. בבית זה כתב ז'בוטינסקי מאמרים רבים בנושאים רבים ומגוונים לעיתון "הארץ", שהוא היה אחד מעורכיו. על המאמרים הראשיים, שהיה מקובל לחתום בשם, חתם בשם העט שלו "אלטלנה", הידוע לכל קוראיו.

במאורעות תר"פ, 1920, עשה ז'בוטינסקי לילות כימים לארגון ההגנה על העיר. בשעות הצהריים, היה סר לדירתו לתנומה קלה, וחוזר למפקדתו שבבית ספר "למל". כשנודע לו שהשילטון הבריטי מחפש אחריו לעצרו בגין פעילותו, ביקש וקיבל רשות להתעכב ולהתייצב עצמאית למאסר תוך כמה שעות. כדי להסתיר מאמו הישישה את דבר מעצרו, ביים הצגה משפחתית: הוא הזמין את חבריו הקרובים ואת בני משפחתו לארוחת פרדה לרגל נסיעתו כביכול ליפו בענייני ועד הצירים. לאחר הארוחה, ארזה לו אשתו כמה מחפציו במזוודה, והוא נפרד מבני משפחתו ופנה אל הקישלה. ז'בוטינסקי נאסר עם עוד 19 אנשי הגנה ונידון ל-15 שנות מאסר ולעבודת פרך. הוא נשלח לכלא עכו. גל מחאות בארץ ובעולם הביא לחנינתו ולחנינת חבריו. לאחר השחרור, נסע ללונדון להיאבק על זכויות העם היהודי.

נספח א'

קראו את הקטעים והתאימו בין המידע לתאריכים המופעים בתחתית העמוד:

1. זאב ז'בוטינסקי נולד בעיר אודסה שבאימפריה הרוסית ב"ב בחשוון תרמ"א, 17 באוקטובר 1880. אימו הייתה צאצאית לרב חשוב, המגיד מדובנא, ואביו היה סוחר. אביו של ז'בוטינסקי חלה ונפטר כשז'בוטינסקי היה צעיר מאוד, ואימו הייתה בעל כורחה למפרנסת היחידה בבית. מציאות זו טבעה חותם עמוק בז'בוטינסקי. בהמשך, הכיר את אשתו יואנה ופנה ללימודים אקדמיים. הוא כתב בעיתון והצטיין בעבודתו ובכתיבתו.

2. באביב 1903, התחוללו פרעות בעיירה דובוסארי שבפלך בסרביה. ז'בוטינסקי ראה שהיהודים אינם עושים דבר כדי להגן על עצמם. הוא שלח מכתבים אל מנהיגי הקהילה ובהם הצעה לארגון יחידות הגנה יהודיות שישמשו גם מקור גאווה וביטחון. נודע לו כי ארגון הסטודנטים היהודיים "ירושלים" כבר ארגן, לראשונה בתולדות יהדות רוסיה, יחידת הגנה עצמית כמו זו שהציע, וז'בוטינסקי מיהר להצטרף לשורותיה. הוא פעל עם מאיר דיזנגוף להשגת סכומי כסף גדולים לרכישת נשק ליחידה. בתחילת חג הפסח 1903, התחוללו פרעות קשייב. ז'בוטינסקי הושפע עד מאוד מן המאורעות, והם שדחפוהו סופית אל הפעילות הציונית.
3. לאחר הפרעות, נפגש ז'בוטינסקי עם חיים נחמן ביאליק ועם מנהיגים ציוניים. הוא נבחר לציר מטעם ציוני אודסה לקונגרס הציוני השישי, שנערך בסוף אוגוסט 1903, אז גם פגש את הרצל והתרשם ממנו עמוקות. ז'בוטינסקי המשיך במאמצי ההסברה שלו בעד הציונות. בשנת 1908, כשפעל בקושטא כשגריר התנועה הציונית וכשליח עיתון רוסי, ביקר לראשונה בירושלים ושהה בה שבועות מספר. ב-1910 נולד בנו, ערי.
4. בשנת 1917, הוקם גדוד נהגי הפרדות – גדוד יהודי בצבא הבריטי. הגדוד הוקם במהלך מלחמת העולם הראשונה ביוזמתו של ז'בוטינסקי. הוא צפה את נפילת האימפריה העות'מאנית והעריך שנפילתה תאפשר בהמשך הקמה של מדינה עצמאית תחת השלטון החדש. הוא סבר שתביעות היהודים למדינה לא ייענו אם ישתתפו במלחמה כחיילים בצבאות מדינות שונות, אלא רק אם יתארגנו ככוח יהודי מוסדר.
5. ביוני 1918, הגיע ז'בוטינסקי ארצה כקצין בגדודים העבריים, שהקים בשיתוף עם יוסף טרומפלדור כחלק מהצבא הבריטי במלחמת העולם הראשונה, והשתתף בקרבות לשחרור ארץ ישראל מידי הצבא העות'מאני. אז שהה בירושלים, לימים בבית ז'בוטינסקי, מתחילת 1919 ועד 1920, פעל בה מטעם "ועד הצירים" ובהסברה ציונית. כן פעל בירושלים להגנה במאורעות 1920, נעצר על ידי הבריטים ושוחרר לאחר זמן בהתערבות הנציב הרברט סמואל.
6. בשנת 1926, חזר לארץ בפעם השלישית, הפעם כמנהיגה של התנועה הרוויזיוניסטית, אך נאלץ לנדוד בחו"ל עקב פעילותו הענפה. בשנת 1928 חזר ארצה שוב, התגורר בירושלים, ניהל את חברת הביטוח "יהודה" ושימש עורך ראשי של עיתון "דואר היום". לאחר שיצא לאירופה בענייני התנועה ביולי 1929, אסרו עליו שלטונות המנדט לחזור ארצה. ז'בוטינסקי נפטר ב-1940 ושב לירושלים רק לאחר מותו.

1. 17 באוקטובר 1880
2. אביב 1903
3. 1910-1903
4. 1917
5. 1920-1918
6. 1940

תמונות של ז'בוטינסקי להמחשה

 מקור: ויקיפדיה	 מקור: מינהל חברה ונוער
 מקור: ויקיפדיה	 מקור: התאחדות בולאי ישראל

כרטיסיית הדרכה: תחנה 2 – מוזאון אסירי המחתרות

מוזאון אסירי המחתרות בירושלים שוכן במבנה "אכסניית הצלייניות הרוסיות", שנבנה בשנות השישים של המאה ה-19 כחלק ממגרש הרוסים. בתקופת המנדט הבריטי בארץ ישראל (1917-1948), הוסבה האכסניה לבית סוהר מרכזי, ונכלאו בו מאות מלוחמי המחתרות – הגנה, אצ"ל ולח"י – שנאבקו על הגנת היישוב, לעלייה חופשית ולהקמת מדינה עברית. המוזאון הוא שחזור הכלא המנדטורי, ובו תאי האסירים, תאי צינוק, חדר גרדום, בית כנסת וחדר בריחה. בביקור במוזאון מתוודעים לסיפורים ולדמויות שמאחורי הסורגים, ובהם: הרב אריה לוי "אבי האסירים", אהבתם הטרגית של ג'וני (גדעון) פלאי וברכה פולד ופרשת גבורתם של משה ברזני ומאיר פיינשטיין.

לז'בוטינסקי קשר ישיר לבית הכלא המרכזי בירושלים שבו שוכן כיום המוזאון: עם פרוץ מאורעות תר"פ, הנהיג זאב ז'בוטינסקי את ההגנה על הרובע היהודי בירושלים. הוא ו-19 חברים נוספים נתפסו ונשפטו על מעורבותם בכוח ההגנה. הם היו אסירי המחתרות הראשונים שישבו כאן בבית הכלא המרכזי בירושלים, שכונה אז המוסקוֹפִיָה.

ז'בוטינסקי נידון ל-15 שנות מאסר ולעבודת פרך, אך בפועל ריצה שלושה חודשי מאסר, מהם ישב שבוע ימים בירושלים ולאחר מכן הועבר לעכו, שם שוחרר. ז'בוטינסקי, על אף מעמדו, ישב בכלא כאחד החברים על שמירה פרושה (בורשט), לבש אותם בגדים, לראשו אותה כיפת אסירים ועל חזהו מספר האסיר. בעת המאסר, נהג ז'בוטינסקי להעסיק את חבריו המשועממים בהרצאות ובשיחות, והחברים שתו בצמא את דבריו. לילה אחד נפתחו השערים לרווחה, וכולם התעוררו בתמיהה. אור שהבהיק מפנס גדול האיר את התא. בפתח ניצב המושל הצבאי של ירושלים, רונלד סטורס, בכבודו בעצמו וקרא: "אני מבקש את מיסטר ז'בוטינסקי!". בזריזות נטל האסיר את מיטלטליו וניגש לפתח. המושל הושיט לו ידו והקדים לו שלום. הם יצאו והדלתות ננעלו – ז'בוטינסקי הועבר לתא נפרד לפני כליאתו בכלא עכו. עשרה ימים לאחר מתן גזר הדין, ב-29 באפריל, המתיק אלנבי את גזר דינו של ז'בוטינסקי וקבע שנת מאסר אחת ללא עבודת פרך. עם בואו של הרברט סמואל לארץ כנציב עליון ראשון ועם החלת שלטון אזרחי על ארץ ישראל, הוענקה חנינה לכל האסירים, וז'בוטינסקי שוחרר.

נספח ב'

קיימות שלש השקפות על בעיית הביטחון. הראשונה היא ההשקפה הדמיונית, שהערבים יניחו לנו ליישב את הארץ, או שנוכל "להרדימם" בהבטחות מרגיעות, כך ש"לא ירגישו" בגידולנו – וכאשר יקיצו משנתם, ימצאו, שאיחרו את המועד. (צחוק). עם בעלי-הזיות כאלה אין טעם להתווכח.

ההשקפה השנייה היא – "אי-התנגדות לרע", כלומר: אין אנו רוצים בשפיכות-דמים; אם יתנפלו עלינו – נעמוד בחיבוק-ידיים ונחכה למוות, אבל את זולתנו לא נהרוג. השקפה מכובדת היא זו ואף קדושה; אך הכל מבינים, שפירושה – הסתלקות מן הציונות.

נותרה איפוא השיטה השלישית: להתגונן. בנקודה זו מסכימים הכל, גם חסידי ה"לגיון", גם מתנגדיו. הויכוח נסב רק על הצורה – "צבאיות" או "הגנה". חסידי ה"הגנה" טוענים, כי אפשר להעלותה לדרגת התארגנות מופתית. אבל די שנהרהר בטכניקה של שאלה זו, למען נבין, כי צורת הבטחון היחידה, שבה אין מקום לטעויות בחשבון התחמושת, לחוסר-נסיון, לחובבות, לחיפזון עצבני, וכו' – זו צורת הארגון הצבאי החוקי.

אשר ל"לגיון הנגדי" של הערבים, הרי יש כאן אי-הבנה. לא בצבא עברי מדובר כאן, אלא בזה, שהצבא הבריטי ייסד בהרכב חטיבותיו גדוד עברי וישפנו בארץ ישראל, כשם שהוא מחזיק שם כיום חטיבה אנגלית או סקוטית. דבר זה הכרחי, משום שקיימת סכנה של התנפלות ערבים על יהודים. ומכיון שסכנה הפוכה איננה קיימת, הרי אין שום טעם בתביעה להקים "גדוד ערבי". זאת אפילו מבינה האדמיניסטרציה של ימינו: מר סמואל אישר בז'ניבה, שהממשלה חילקה רובים למושבות היהודיות, ולא לשכניהן – כי לשכנים אלה אינה נשקפת שום סכנה. אם נעמוד בדעה, כי כל ויתור כלפי קרבנות-של-

איומים צריך לגרור אחריו, לפי מידת ה"צדק", אותו ויתור כלפי המאיימים – הרי גם "ההגנה הטהורה" תיהפך לדבר בלתי-אפשרי. אם הממשלה תתיחס במידה שווה לתכונה הצבאית של היהודים ושל הלא-יהודים – תראה במידה שווה את התפתחותה "מבעד לאצבעות" או במידה שווה תפריענה – הרי בסופו של דבר יהיו שבעה רובים נגד אחד, כלומר – אבדון. לכן אי-אפשר לפתור באמצעים "ביתיים" גם את שאלת הבטחון: זוהי שאלה פוליטית, כוח-המגן היהודי צריך להווצר על-ידי המדינה, אבל על חשבון היהודים, הן מבחינת האנשים והן מבחינת הכסף.

זאב ז'בוטינסקי, **יסודות ראשונים בפרוגראמה הרביזיוניסטית**, פריז, 19 בפברואר 1925, תרגום: משה אטר (אטינגר), מתוך: [פרויקט בן יהודה](#).

בתאריך זה נערכה בקפה טאמבור בכיכר הבסטיליה בפריז שיחה בין כמה חברי הצה"ר ובין קבוצת פועלים מארץ ישראל.

א. מה הן שלושת ההשקפות (השיטות) השונות בנושא הביטחון שמציג ז'בוטינסקי בפני פועלי ארץ ישראל בפריז ב-1926?

1. ההשקפה הדמיונית – שהערבים יאפשרו ליהודים ליישב את הארץ.
 2. השקפת אי ההתנגדות לרע – אם יתנפלו עלינו, נעמוד בחיבוק ידיים ונחכה למוות.
 3. השקפת ההתגוננות – בצבאיות או בהגנה.
- ב. באיזו השקפה בחר ז'בוטינסקי? השקפה מספר 3.
- ג. לפי דברי ז'בוטינסקי, האם על הבריטים להגן על היהודים או על היהודים להגן על עצמם?
על היהודים להגן על עצמם כי ברור שהבריטים לא יעשו זאת.
- ד. בראי הזמן, האם צדק ז'בוטינסקי בעמדתו? פרטו והדגימו מההיסטוריה של מדינת ישראל (אירועי תל חי, מאורעות תרצ"ו-תרצ"ט, כ"ט בנובמבר 1947 והכרזת העצמאות. לולא גופי המגן, ההגנה, האצ"ל – ארגון צבאי לאומי שהקים ז'בוטינסקי – והלח"י, הרבה יותר יהודים היו נפגעים. היה חשוב להקים כוח שירתיע את הערבים).

היעזרו בשיר שכתב זאב ז'בוטינסקי, "שמאל הירדן", להלן השיר בביצוע של שלמה ארצי:
https://www.youtube.com/watch?v=NA_vcj262sU

ב. שם ירוה לו משפּע. מאושר בן-ערב בן-נצרת ובני! כי דגלי, דגל טהר ויושר יִטְהַר שתי גדות יִרְדֵּנִי! שתי ידי לך הקדשתי, מולדת, שתי ידי— קִמְנָל ומנן. אך תִּשְׁכַּח ימיני הבוגדת אבם אשכח את שמאל דוֹרְדָן! שתי גדות לירדן: זו שלנו— זו גם כן.	א. בְּעָמוֹד שְׂכַתְּךָ לְאִשָּׁה, אֵף כְּתִימ־שִׁדְרָה קְאֻנֹּשׁ. קְאֻרְצִי קוֹרֵצִיר וְהַקָּשָׁר הוּא יִרְדֵּן. תִּרְדֵּן הַקָּרוֹשׁ. אִם אֻרְצִי דָלְלָה וְקִמְנָה, הִיא שְׁלִי מְרֹאשָׁה עַד קֶצֶה: מִשְׁפָּרַעַת מִיָּם יְשִׁמוּנָה, וְיִרְדֵּן— תִּרְדֵּן בְּאֶמְצֵה. שְׁתֵּי גְדוֹת לִירְדֵּן: זו שְׁלֵנוּ— זו גַּם כֵּן.
--	---

מתוך: [דאר היום](#), 11.4.1930

מתי נכתב השיר ובעקבות איזה אירוע?

בשנת תרפ"ט, בעקבות מאורעות תרפ"ט.

כרטיסיית הדרכה: תחנה 3 – שער יפו והקישלה

[שער יפו והקישלה](#) – בחורף 1920, ארגנה המנהיגות הערבית הפגנות של אלפי אנשים בעד עצמאות לערבים ונגד הציונות והבריטים. מלבד השבתת חנויות והגשת עצומות, הופצו כרוזים שנכתב בהם "הלאה הציונות!" ו"מוות ליהודים!". בשמונה במרס, היה גל מחאה נוסף, שבמהלכו הותקפו יהודים אחדים בערי הארץ. המפגינים, שהיו נלהבים מהדיעות על פינוי אצבע הגליל, צעקו "פלסטיין ארצנו והיהודים כלבינו" ו"איטבח אל יהוד!" ("טבחו ביהודים"). לקראת מועד חגיגות נבי מוסא, הזהיר ועד הצירים את השלטונות הבריטים שיש לצפות להתפרעויות. גם ועד העיר ירושלים פנה בעניין אל המושל רונלד סטורס, וזה הבטיח שיעשה הכול כדי למנוע התדרדרות למהומות. כמה ימים קודם למועד החגיגות, הזהיר המושל את ראשי הציבור הערבי שלא יאפשרו מהומות. ערב המאורעות, כתב זאב ז'בוטינסקי לחיים ויצמן, שהיה בדרכו ממצרים, כי "הפוגרום עלול לפרוץ עכשיו בכל יום". כשהגיע ויצמן לירושלים, ביקר אצל הגנרל אלנבי במצודת אוגוסטה ויקטוריה על הר הזיתים, שם היו גם הרברט סמואל, שהגיע לארץ כדי לבחון את המצב בה לקראת הכרעה על עתידה, והגנרל בולס. ויצמן הזהיר אותם שיש מתיחות בעיר ושהוא מזהה אווירה של פוגרום, אולם בולס ואלנבי הבטיחו לו כי הצבא שולט במצב.

בוועד הצירים הועלה שמו של ז'בוטינסקי כמפקד כוח מגן מחתרתי שיוקם בירושלים, אך ז'בוטינסקי היסס בתחילה כיוון שלא היה מוכן להגן על ירושלים בשיטה מחתרתית. הוא היה משוכנע כי מערכת מגן יהודית חייבת לא רק להגן על חיי היהודים, אלא גם להיות סמל לכוח הגנה יהודי חוקי וגלוי. הוא הצליח לשכנע את ראשי היישוב בירושלים להקים כוח הגנה יהודי גלוי, וב-20 במרס 1920, הקים ברחוב למל בירושלים מפקדת גיוס, שהיו בה נציגים מזרמים שונים ביישוב. לאחר נפילת תל חי, החל היישוב בגיוס המוני להגנה, ובחצר בית הספר למל התקיימו אימונים גלויים ללא נשק. כן התקיימו צעדות מחאה לעבר מרכז השלטון הבריטי שעל הר הזיתים. ערב המאורעות היו כבר מאות אנשים בארגון, ביניהם חיילי הגדודים העבריים שהשתחררו. ז'בוטינסקי, בהתאם לתפיסתו, ביקש מהקולונל רונלד סטורס לצרף את אנשי ההגנה לחיל העזר של המשטרה הבריטית ולציידם בנשק. סטורס סירב להיענות לבקשתו. תכנית ההגנה של ז'בוטינסקי על ירושלים כללה חלוקה של העיר לארבעה אזורים ול-32 נקודות הגנה. הרובע היהודי עצמו תוגבר בארבע פלוגות, אשר התרכזו בכמה שכונות סמוכות מחוץ לחומת העיר העתיקה.

ב-1920, החלו חגיגות נבי מוסא בארבעה באפריל. לאחר התפילה המסורתית לסיום החג, יצא קהל החוגגים הערבי המוסת מהמסגד שבמדבר יהודה, מרחק 20 קילומטר מירושלים, אל בתי היהודים בירושלים העתיקה בצעקות "אדבח אל-יהוד" (לשחוט את היהודים) ו"א-דאולה מענא" (הממשלה אתנו) – קריאה שהתבררה כנכונה. ההמון החל להתפרע ונע לכיוון ירושלים המערבית. ברחוב יפו נסקלו יהודים ונבזזו חנויות יהודיות. התהלכה שבה מרחוב יפו אל העיר העתיקה, שם הסתערו עולי רגל על חנויות היהודים ועל עוברי אורח יהודים באלות, בסכינים ובאבנים. ארגון ההגנה בירושלים, בפקודו של ז'בוטינסקי, שלח שתי חוליות מצוידות באלות עץ ומתכת אל העיר העתיקה, אך חיילים בריטים חסמו בפניהן את הדרך. הבריטים שלחו יחידות של חיילים הודים להגן על הרובע היהודי, אולם הדבר נעשה מאוחר מדי, ובאותו לילה הורה המושל הצבאי סטורס ליחידה היהודית לצאת מהעיר העתיקה. בעיר הוטל עוצר לילה, וכמה עשרות מתפרעים ערבים נעצרו, אך שוחררו למחרת.

בבוקר היום השני (חמישה באפריל) התחדשו המהומות. גם הפעם, מנעו חיילים בריטים שהוצבו בשער יפו את כניסת יחידת התגבורת היהודית לעיר העתיקה, אולם כמה יהודים חמושים חדרו פנימה באמבולנסים ובמדי אנשי רפואה. בריונים תקפו יהודים בסכינים ואף חדרו לבתי יהודים, בעיקר בחצרות שרוב דייריהן ערבים. הם בזזו את ישיבת "תורת חיים", קרעו את ספרי התורה והציתו בה אש. באותו בוקר נרצחו שני עוברי אורח בדקירות סכין. העיר העתיקה נסגרה, ויהודים שרצו לברוח לא הורשו לצאת. בתים הוצתו באש ובבית הקברות היהודי בהר הזיתים נופצו מצבות.

ההגנה הצליחה לפנות מהעיר העתיקה כ-300 יהודים שהתגוררו בבתים מבודדים מחוץ לרובע היהודי. אמנם היהודים שיערו שיתחוללו המהומות, וזאב ז'בוטינסקי אף אירגן קבוצת לוחמים מבעוד מועד, אך המעט שהוכן לא הספיק. בפרעות הערבים נהרגו שבעה יהודים תושבי העיר העתיקה, באזור המכונה כיום בשם הרובע המוסלמי, וכמאתיים נפצעו. נשים שנתפשו על ידי הפורעים נאנסו, רכוש רב נבזז ובתי כנסת נשרפו. המהומות שכבו רק כעבור ארבעה ימים, ובעקבותיהן אסרו הבריטים דווקא את זאב ז'בוטינסקי

ואת לוחמי ההגנה שעמו. הם הואשמו בכך שהם גרמו למהומות בכך שנשתלו בקהל וניסו לגנוב את הדגלים של עולי הרגל. העצורים, ובהם ז'בוטינסקי, הובאו למעצר בתחנת המשטרה בקיסלה. הם הורשעו במשפט ונידונו לתקופות מאסר ממושכות, חלקן בבית הכלא המרכזי במגרש הרוסים.

כרטיסיית הדרכה: תחנה 4 – בית פלוגת הכותל

בית פלוגת הכותל – ההחלטה על הקמת פלוגות להגנה על היהודים התקבלה בכינוס העולמי הראשון של בית"ר, שהתקיים בדנציג באפריל 1931. שם הוחלט כי העולים הבית"רים אל ארץ ישראל יגויסו למסגרת עבודה, שכונתה "צבא עבודה", לתקופה של שנתיים מיד עם הגיעם ארצה. בקיץ של אותה שנה, מינה המוסד העליון של התנועה "שלטון בית"ר" הנהגה לפלוגות העבודה בארץ ישראל, ובראשה הועמד גרשון שץ. למעלה מ-200 צעירים וצעירות אורגנו לפלוגות בקבוצות בשבע מושבות. בשנת 1935, הוחלט כי הגיוס לפלוגות יחול גם על חברי בית"ר שבארץ ישראל, והפלוגות נקראו בשם "פלוגות הגיוס של בית"ר". מספרם של המגויסים עלה ל-800, והם שובצו ב-18 מוקדים בארץ. מספר זה עלה בעקבות עליית "אף על פי", של אנשי בית"ר והארגונים הרוויזיוניסטים. הפעילות התמקדה בעבודה חקלאית, בשמירה, בקליטת מעפילים ובפיזורם ביישובים ובאימון צבאי. הרוב המוחלט של הפלוגות שימשו בסיסי אצ"ל.

בראשית 1937, עם ריבוי הפגיעות שפגעו פורעים ערביים ביהודי העיר העתיקה, הוחלט שאחת מפלוגות בית"ר תשהה בעיר העתיקה דרך קבע ותגביר את ביטחון תושבי הרובע היהודי. חברי הפלוגה עבדו במשך היום לפרנסתם, ובערב עסקו בשמירה ובאימונים צבאיים כדי להכשיר את עצמם לפעול באצ"ל. חברי פלוגת הכותל עסקו בכל מיני עבודות: במחצבות, בבניין, בסלילת כבישים ואף בשמירה ובנוטרות, והבנות יצאו לעבוד במשק בית ובמלצרות, ובלילה דאגו לביטחונם של היהודים שנהגו להתפלל ליד הכותל

המערבי. בסוף 1937, מנתה פלוגת הכותל 24 חברים (בהם שש בנות), והם גרו בשכירות באחד הבתים ברובע היהודי. הפלוגה הגנה על יהודי הרובע מפני התקפות הערבים, והימצאותה בעיר העתיקה הגבירה את תחושת הביטחון בקרב היהודים במקום. קרה לא פעם שחברי פלוגת הכותל היו מעורבים אף בחילופי יריות. בליל שבת, ה-29 באוקטובר 1937, נפתחה אש לעבר יהודים שחזרו מתפילה ליד הכותל המערבי בליווי משמר של אנשי הפלוגה. צעיר מן העיר העתיקה, אהרון אלקבץ, נורה ונהרג במקום, ושני חברי הפלוגה, גוטמן (גוטקה) רבינוביץ ושלמה רוזנצוויג, נפצעו קשה. הרופאים נאלצו לקטוע את רגל של לגוטמן רבינוביץ, שנועד לשמש מפקד הפלוגה, מעל לברך ולהתקין לו פרוטזה.

בדצמבר 1928, אסרה ממשלת המנדט לתקוע בשופר ליד הכותל, זאת לאחר שהערבים התלוננו כי התקיעה פוגעת בקודשי האסלאם. בית"ר והאצ"ל מעולם לא השלימו עם גזרה זו, ומדי יום כיפור נמצא מתנדב לתקוע בשופר. במוצאי יום הכיפורים תרצ"א (אוקטובר 1930), כאשר הבית"רי משה סגל השתתף בתפילה ברחבת הכותל, דרש בסיום התפילה שיתקעו בשופר. בא כוח ועד הכותל הסביר לו שיש איסור לתקוע בשופר, וסגל השיב שהוא עצמו מוכן לתקוע, אלא שליד הכותל לא נמצא שופר. בעיתון "דואר היום" מיום שלושה באוקטובר 1930 נכתב:

אחרי תפילת נעילה, כשהשמשים והגבאים קראו את היהודים שהתפללו על-יד הכותל לבוא לבית-הכנסת לשמוע את השופר, לא זו הקהל מהמקום, אלא דרש שיתקעו בשופר על-יד הכותל, כלומר באותו מקום שבו התפללו.

אחד הצעירים, משה סגל, באר לקבוצת אנשים מסביבו, שאבותיו נהרגו על קדושת השם מסיבה פחותה מתקיעת השופר ליד הכותל ואמר שהממשלה תוכל אומנם לגזור כל מיני גזירות, אבל אין לה הרשות לשלוט על הדת ועל המצפון. סגן המושל ה' ג'קובס ניגש לסגל ואמר לו שהרב הראשי קוק אוסר את התקיעה ליד הכותל. סגל הודיע, שהרב קוק לא אסר ולא יכול היה לאסור, אלא הממשלה היא שאסרה את תקיעת השופר על-ידי הכותל.

סגן המושל דרש ממנו ללכת אתו אל הרב קוק כדי לברר את העניין. סגל, שגר בגליל ובא רק להתפלל על-יד הכותל ביום הכיפורים, הודיע שאינו מכיר אותו ואין לו כל סיבה ללכת אתו. על זה גילה לסגל סגן המושל את משרתו ופקד על המשטרה לאסור אותו.

סגל נלקח לתחנת המשטרה בעיר העתיקה לפני גמר התפילה והיה מוכרח לגמור את תפילתו שם, ומכיוון שלא מצא שום שוטר יהודי ולא הבין את השוטרים הערבים ולא יכול לדבר אתם, היה מוכרח להאריך את תעניתו עד שעה אחת בלילה, עד שהודיעו בטלפון לקצין יהודי, והלז רשם את שמו לפניו וציווה לשחררו.

הלקח נלמד, ובשנים שלאחר מכן דאגו אנשי בית"ר ואצ"ל להבריח שופר לרחבת הכותל, שם חיכה מתנדב תורן לתקוע את התקיעה הגדולה בסיום הצום. לעתים היו שני תוקעים ליד הכותל, כדי שאם אחד מהם ייתפס, יתקע האחר את התקיעה הגדולה. הדבר לא היה פשוט כלל ועיקר כי שוטרים בריטים רבים מילאו את הדרכים לכותל וערכו חיפוש

מדוקדק בכליהם של היהודים שבאו להתפלל. ברוב המקרים, התוקע נאסר בקישלה והועמד למשפט באשמת הפרת הסדר הציבורי. העונש היה בדרך כלל מאסר של שלושה עד שישה חודשים. התקיעה בשופר ברחבת הכותל במוצאי יום הכיפורים מילאה לא רק פונקציה דתית, אלא גם הגבירה את הגאווה הלאומית בקרב היהודים ברחבי הארץ. קיומה של פלוגת הכותל היה לצנינים בעיני השלטונות הבריטיים. קציני משטרה נהגו לערוך חיפושים בבית הפלוגה והתרו בחברים שלא להניף את דגל הלאום על הבית. כן אסרו עליהם לצאת בקבוצות בנות יותר משלושה אנשים, כל זאת בטענה שהדבר מרגיז את הערבים ויוצר פרובוקציה. המשטרה אף הידקה את הפיקוח על צעדי החברים, ובאמצע 1938 נעצרו כמה מהם ולאחר חקירה שוחררו לביתם. לבסוף, הגיעה לבית הפלוגה יחידת שוטרים, הוציאה את החפצים שהיו במקום, ניתקה את החשמל, נעלה את הבית ועל הדלת תלתה מודעה, שהוטבעה בחותמת שעווה, לאמור: "בפקודת מושל המחוז, הבית מוחרם לפי חוקי החירום". בכך באה לסיומה קיומה של פלוגת הכותל בעיר העתיקה. ביומנה של פלוגת הכותל רשם המשורר אורי צבי גרינברג: "מי שישלוט בעיר העתיקה, ישלוט בארץ כולה".

נספח ג'

יש לחלק נאום זה לתלמידים. לאחר קריאתו, עליהם להתחלק לשתי קבוצות: האחת תתמודד בתפיסה זו והשנייה תתנגד לה. הקבוצות אינן חייבות להיות שוות במספר חבריהן. כל קבוצה תדון בתפיסה ותעלה נקודות התומכות בעמדת הקבוצה ביחס לתפיסה. כל קבוצה תמנה דובר להצגת טיעוני הקבוצה. כל קבוצה חייבת להציג סימוכין לטענותיה. יש להצמיד מורה לכל קבוצה לשמירה על הסדר ולעזרה (רק אם יתבקש) בגיבוש נקודות בעד או נגד התפיסה.

על קיר הברזל

בניגוד לכלל היפה – להתחיל את המאמר מעצם העניין – עלי להתחיל מאמר זה בהקדמה, ומה עוד – בהקדמה אישית. את מחברם של השורות האלה חושבים לאויבים של הערבים, למצדד גירושם מן הארץ וכו'. אין זה אמת. מבחינה רגשית – יחסי לערבים הוא כיחסי אל כל שאר העמים: שוויון נפש אדיב. מבחינה פוליטית נקבע יחסי על סמך שני עקרונות. האחד, גירושם של הערבים מארץ-ישראל באיזו צורה שהיא נחשב בעיני לבלתי-אפשרי בהחלט; בארץ ישראל יהיו תמיד שני עמים. והשני, אני גאה על השתייכותי לאותה קבוצה, שניסחה את "תכנית הלסינגפורס". נסחונה לא בשביל לא בשביל היהודים בלבד, אלא בשביל כל העמים; ויסודה הוא שיווי-זכויות לעמים. ככל היהודים מוכן אני להישבע בשמנו ובשם צאצאינו, שלעולם לא נפר שיווי-זכויות זה ולא נעשה ניסיון לגירוש או לדיכוי. כפי שרואה הקורא, הרי זה "אני מאמין", האומר כולו שלום. ואולם במישור אחר לחלוטין מתייצבת השאלה, אם אפשר להגיע

להגשמת מחשבות של שלום בדרכי שלום. כי הרי דבר זה תלוי לא ביחסנו אל הערבים, אלא אך ורק ביחסם של הערבים אל הציונות.

ראשית, על הטענה הנדושה, כאילו נקודת-המבט המוצעת לעיל היא בלתי-מוסרית, אני משיב: לא נכון. אחת משתיים: או שהציונות היא מוסרית, או שאיננה מוסרית. בשאלה זו היינו צריכים להכריע לפני ששקלנו את השקל הראשון.

ומשהכרענו – הכרענו לחיוב. ואם הציונות היא מוסרית, כלומר צודקת, הרי יש להגשים את הצדק בלא להתחשב בהסכמתו או אי-הסכמתו של מי שהוא. ואם א', ב' או ג' רוצים להפריע בכוח להגשמת הצדק, משום שהם מוצאים אותו לבלתי-נוח בשבילם, הרי צריך להפריע להם בזה, ושוב בכוח. זוהי תורת המוסר; ואין שום מוסר אחר.

שנית, אין משמע כל זה, שאין להעלות על הדעת אפשרות של כל הסכם מרצון שהוא עם ערביי ארץ-ישראל. כל עוד יש לערבים אפילו זיק של תקווה להיפטר מאתנו, הם לא ימכרו את תקוותם זו לא בעד אי-אלו מלים מתוקות ולא בעד שום פרוסה מזינה של לחם בחמאה, ומשום כך דווקא, אין לראותם בחזקת אספסוף, אלא עם, אף אם עם מפגר, אבל עם חי. עם חי מסכים לויתורים בשאלות עצומות וגורליות כאלו רק כאשר לא נשארת לו כל תקווה, כאשר בקיר הברזל לא נראה עוד אף לא סדק אחד. רק אז מאבדות קבוצות קיצוניות שסיסמתם היא "בשום אופן לא", את קסמן, וההשפעה עוברת לידי הקבוצות המתונות. רק אז יבואו אלינו המתונים האלה ובידם הצעה לויתורים הדדיים: רק אז יתחילו הם לשאת ולתת עמנו ביושר ובשאלות מעשיות, כגון ערובה נגד גירוש מן הארץ, או בעניין שיווי-זכויות, או בדבר ישות עצמית לאומית; ואני מאמין ומקווה, שאז נוכל לתת להם ערובות כאלה, שתרגענה אותם, ושני העמים יוכלו לחיות זה בצד זה בשלום ומתוך יחסי הגיונות. ואולם הדרך היחידה להסכם כזה היא קיר הברזל, כלומר, חיזוקו של השלטון בארץ-ישראל, שלא יהא נתון לשום השפעות ערביות, כלומר, עצם השלטון, שנגדו לוחמים הערבים. במלים אחרות, בשבילנו הדרך היחידה להסכם בעתיד מתבטאת בהסתלקות מוחלטת מכל הניסיונות להגיע להסכם בהווה.

(י"על קיר הברזל (אנחנו והערבים)) הוא מאמר עמדה שכתב זאב ז'בוטינסקי ושהופיע לראשונה בארבעה בנובמבר 1923 בעיתון הציוני בשפה הרוסית "[ראזסווייט](#)". **מקור: מכון ז'בוטינסקי**. מופיע גם ב"על קיר הברזל" בוויקיפדיה.)

על הדיון להתייחס לאירועי תרצ"ו-תרצ"ט, המרד הערבי הגדול. לסיום הדיון, יש להעלות שתי שאלות שעליהן התלמידים יענו לפי תפיסת עולמם ולפי הבנתם:

- האם אתה מסכים עם קביעתו של ז'בוטינסקי ש"כל עוד יש לערבים אפילו זיק של תקווה להיפטר מאיתנו, גישתם כלפינו תמשיך להיות קיצונית וכי דעות מתונות מצידם יופיעו רק כאשר יאבדו לחלוטין תקווה זו"? נמק.

- האם יש סיכוי לחיים משותפים של ערבים ויהודים בארץ ישראל? אם כן, באילו תנאים?

כרטיסיית הדרכה: תחנה 5 – הכותל המערבי

בתשעה באב תרפ"ט (15.8.1929), ערכו צעירי בית"ר הפגנה ברישיון, ובמהלכה צעדו אל רחבת הכותל, הניפו שם דגל ואף נישא נאום קצר. הרב משה סגל כתב:

אנחנו נכנסנו בהמון רב אל העיר העתיקה. הערבים הופתעו, עזבו את החנויות וברחו. אנחנו, כמובן, לא התעניינו בחנויות, אלא הלכנו אל הכותל. כאשר הגענו אל הכותל, הרימו אותי על הכתפיים, ושם הרמתי ידי ואמרתי: 'אנחנו נשבעים להיות נאמנים למקום הזה, לעולם לא נוותר על זכויותינו במקום הזה!' היו גם קריאות בוז לשלטון המנדטורי. בסוף הנפנו את הדגל שנשאנו כל זמן ההפגנה, הנפנו אותו למעלה, מול הכותל, ושרנו את 'התקוה'. (מתוך "עמוד האש", עמ' 163)

נספח ד'

יש אי הבנה אחת בפסיכולוגיה של המחנך, אף הטוב שבהם. בכל דע תפלה, יש קורטוב של אמת וקורטוב של טעות. דעה זו היא, שהנוער צריך להתכונן, ובתור נוער אסור לו להתערב במהלך החיים. הנוער אינו יודע מה טוב ומה רע, ורק כשיגדל – יתערב וידע את הדרך הנכונה. קורטוב של אמת, יש בדבר. אין ילד, בן שבע, יכול להתערב בחיים. ואולי גם צעיר, בן שבע עשרה, דינו כזה של בן שבע. ואולם במה דברים אמורים? בחיי עם נורמאלי ובתקופה נורמאלית. הנוער המתכונן, קולט עובדות, מעכל מחשבות שכבר עובדו במעבדת המחשבה הציבורית. אך גם בציבור נורמאלי, באנגליה, גרמניה וצרפת, משתנה היחס בבוא זמן לא נורמאלי. בשעות כתיקן אין שם צורך לא רק בתלמיד, אלא גם לא בסטודנט, כי יש להם מדינאים ותיקים ומנוסים למדי. אולם בשעה יוצאת מן הכלל, למשל, בשעת מלחמה, היחס משתנה והנוער הוא היוצא אל המערכה, הוא המציל.

(מתוך: "קריאה אל הנוער", נאום של ז'בוטינסקי בראינוע עדן ב-31 באוקטובר 1926, בתוך: יוסף נדבה [עורך], **ז'בוטינסקי בראי הדורות**, עמ' 85)

שאלות לדיון

חוו דעתכם על הכתוב.

- א. בפני איזו דילמה ניצבים בני נוער בשנות העשרים של המאה ה-20?
- ב. לדעתכם, האם הנוער צריך רק "להתכונן" לחיים, כמילותיו של ז'בוטינסקי, ואל לו להתערב בהם?
- ג. לדעתכם, האם תפקידו של הנוער בחברה משתנה בעתות חירום לעומת עת שגרה?

כרטיסיית הדרכה: תחנה 6 – קבר זאב ז'בוטינסקי בהר הרצל

העלאת עצמותיו של ז'בוטינסקי ארצה

בכ"ט בתמוז ת"ש, ארבעה באוגוסט 1940, נפטר זאב ז'בוטינסקי והוא בן 60 בלבד. הוא נפטר בעת ביקורו במחנה קיץ של בית"ר באזור ניו יורק. רק ז'בוטינסקי עצמו ידע כי הוא חולה בלבו. בשלושה בנובמבר 1935, כמעט חמש שנים קודם מותו, ניסח ז'בוטינסקי את צוואתו. מותו הפתאומי השפיע על תומכיו ועל מתנגדיו, ביישוב ומחוצה לו. ז'בוטינסקי נקבר בבית העלמין ניו מונטיפיורי בלונג איילנד. ז'בוטינסקי ידע כי ייתכן וימצא את מותו כשהוא מחוץ לגבולות הארץ ומשום כך קבע בצוואתו כי "את עצמותיי (במקרה שאקבר מחוץ לארץ ישראל) אין להעביר לארץ ישראל אלא לפי פקודת הממשלה היהודית של ארץ זו כי תקום". ואכן לבו של ז'בוטינסקי נדם בשנת 1940 בהיותו בניו יורק בשליחות "ההסתדרות הציונית החדשה".

במשך השנים, התגבש קמפיין ציבורי ומוסדי רחב להעלאת עצמותיו של ז'בוטינסקי לקבורה בארץ. בקמפיין השתתפו נציגי יהדות ארצות הברית, חברי תנועת החירות, מעריצים ומעריצות של ז'בוטינסקי שלא בהכרח זהו מפלגתית, ואפילו נשיא המדינה, יצחק בן צבי, תמך בקיום צוואתו של המנהיג הציוני הנודע. בן גוריון דבק בסירובו לקיים את הצוואה. הוא טען שסירובו אינו מתייחס לז'בוטינסקי אישית. לתפיסתו, שאותה הציג במכתב ליוסף שכטמן, עוזרו הקרוב של ז'בוטינסקי המנוח, רק פועלו של אדם נותר ממנו לאחר מותו, "עצמותיו הן עפר ואפר ואין כל קשר עם האיש... הארץ זקוקה ליהודים חיים ולא עצמות" ("דרישה להעלאת עצמותיו של ז'בוטינסקי", **המשקיף**, 28 בנובמבר 1948).

רק אחרי שבן גוריון סיים את כהונתו כראש ממשלה, התאפשר השינוי הגדול. לוי אשכול, ראש הממשלה החדש של ישראל, ראה חשיבות עצומה בנורמליזציה של ישראל. הוא נפגש עם מנחם בגין, יו"ר תנועת החירות, ושמע ממנו על צוואתו של ז'בוטינסקי. שנים לאחר הפגישה, סיפר בגין על התרשמותו העמוקה של ראש הממשלה מהאמונה של

ז'בוטינסקי בתקומתה של מדינה יהודית. אמונה זו, טען בגין לימים, היא שהובילה את אשכול להניח בצד כל שיקול פוליטי ומפלגתי ולפעול להעלאת עצמותיו של ז'בוטינסקי ארצה (מעריב, 19 ביולי 1974).

החלטת אשכול עוררה הד בקרב אזרחי המדינה. בהוד ובהדר הראויים למנהיג גדול כשהיה, הועלו עצמות "הרוויזיוניסט הראשון" אל מדינת ישראל. ארונם של זאב ושל אשתו יוענה ז'בוטינסקי הוצב תחילה בכיכר הרברט סמואל בתל אביב, ותור ענק של אנשים השתרך לפניו. בתשעה ביולי 1964, כמעט 24 שנה לאחר מותו, נקברו עצמותיו של ז'בוטינסקי ועצמותיה של אשתו בהר הרצל בטקס ממלכתי חגיגי. בטקס נכחו נשיא המדינה זלמן שז"ר, יו"ר הכנסת קדיש לוז, סגן ראש הממשלה אבא אבן, הרמטכ"ל יצחק רבין ועוד אישים רבים. היה זה לא רק יום חגה של תנועת החירות, אלא גם יום שבו זכה עם ישראל לחזרתו של אחד ממנהיגיו הביתה אחרי שנים רבות של סכסוך מר – יום שבו זכה עם ישראל לרגע של אחדות לאומית.

נספח ה'

קראו את קטעים א'-ו' וענו על השאלות.

א.

ציון – האמונה שרק ארץ ישראל יש בכוחה לפתור את בעיית עם ישראל – ביטוי כפירה בכל הצעות פתרון אחרות, כגון טריטוריאליזם, המשך הישיבה בגולה וכל כיוצא באלה.
(מתוך: יוסף נדבה, **זאב ז'בוטינסקי – האיש ומאבקיו**, 1986)

ב.

דבר זה ודאי הוא, כי בשני הדורות הבאים נאלץ להוציא מן הגולה מיליונים רבים, ואין אפשרות ממשית לכך מחוץ לגבולות ארץ-ישראל... עם במצוקה גדולה חייב לתכנן תוכנית גדולה ולהילחם למימושה.

(”ממעמקים”, הירדן, 17.4.1936, מתוך: משה בלע, עולמו של ז'בוטינסקי, עמ' 27)

ג.

בהיותי בן 16 חיברתי שיר: צורתו הפיוטית שכחתי, אך תוכנו זכור לי עדיין: גלות – פירושה, שאחרים עושים את ההיסטוריה במקומנו. ואילו הציונות פירושה, שעם ישראל מתחיל לעשות את ההיסטוריה שלו מחדש, כעם עצמאי.

(מתוך: נאום על תוכנית האוואקואציה, אוקטובר 1936)

ד.

זה שלוש שנים אני פונה אליכם, יהודי פולין, עטרת יהדות העולם, בקריאה. אני מזהיר אתכם בלא הפוגה, שהקטסטרופה (האסון) מתקרבת. שערותי וזקני הלבנו בשנים אלו, כי לבי שותת דם על שאתם, אחים ואחיות יקרים, אינכם רואים את הר-הגעש שיתחיל תיכף לפלוט את אש ההשמדה. אני רואה מראה איום; הזמן קצר בו אפשר עוד להינצל. אני יודע: אינכם רואים, כי אתם טרודים ובהולים בדאגות יום-יום.

האזינו לדברי בשעה השתים-עשרה: למען השם! יציל-נא כל אחד את נפשו, כל עוד יש זמן לכך – והזמן קצר!

ועוד דבר ברצוני לומר לכם ביום תשעה-באב זה: אלה שיצליחו למלט את נפשם מהקטסטרופה, יזכו לרגע החגיגי של שמחה יהודית גדולה: לידתה מחדש ותקומתה של מדינה יהודית. איני יודע אם אני אזכה לזאת, בני – כן! אני מאמין בזאת כשם שאני בטוח שמחר בבוקר שוב תזרח השמש, אני מאמין באמונה שלמה.

(מתוך: נאום שנשא ז'בוטינסקי בוורשה בט' באב תרצ"ח, אוגוסט 1938, ”בהלך-רוח של ט' באב,

בתוך: עקרונות מנחים לבעיות השעה, עמ' 160)

ה.

גרוע ממנה הדבר שאני רואה אצל המוני יהודים באירופה המזרחית: שוויון נפש, פאטליזם, כניעה לגורל... הבריות מתנהגים כעת כאילו כבר נגזר דינם... משל למה הדבר דומה? כאילו הושיבו את האנשים בעגלה, שנים עשר מיליון אנשים משכילים ומנוסים הושיבו בתוך עגלה, ואת העגלה דחפו אל עבר פי תהום. כיצד מתנהגים אנשים אלה? אחד בוכה, אחד מעשן סיגריה, אחדים קוראים עיתונים, אחד שר – ולשווא תחפשו איש אחד, שיקום, יטול את המושכות לידיו ויעביר את העגלה משם והלאה. זהו הלך הרוחות. כאילו בא איזה אויב גדול והרדים את מוחותיהם בכלורופורם. בא אני אליכם לערוך ניסיון. את הניסיון האחרון. קורא אני אליכם: שימו לב למצב זה. נסו לעצור את העגלה, נסו לקפוץ מתוכה, נסו לשים מכשול כלשהו בדרכה, אל תלכו ככבשים אל הזאב.

(מתוך: נאום של ז'בוטינסקי באספת עם בוורשה במאי 1939)

ו.

העמדה כזאת של השאלה תהא צרה יותר מדי. הלגיוניזם אינו אלא אחד הסעיפים בפרוגרמה הרביזיוניסטית, ולכן יש להתוות לשיחה תחומים יותר רחבים. תכניתנו נובעת באופן הגיוני מתוך המטרה הסופית: ליצור רוב יהודי בארץ ישראל. בארץ יש כעת 650.000 ערבים; בעוד 25 שנים יהיו מיליון, ובעוד 50 שנה עוד יותר. כדי ליצור רוב, על היהודים ליישב בארץ מדי שנה בשנה כ-40,000 עולים בממוצע; לשם כך צריכה העליה להיות עוד יותר גדולה – כ-50 אלף, כי תמיד יימצא אחוז כלשהו של בלתי-מוכשרים. למען תוכל ארץ ישראל לקלוט ולפרנס עליה כזאת, אין די בעבודתנו הנמרצת ובכספי קרן היסוד, ואפילו בעזרת הגבירים שבאמריקה. אין לעשות התישבות באמצעים "ביתיים": התישבות יכולה להעשות רק בשיטות שהן ממלכתיות עפ"י טיבן. אדמות-הבור של ארץ ישראל (כ-15,000,000 דונם, ואין ספק, שיותר ממחציתן יפות לעיבוד) צריכות ליהפך ל"קרן התישבות". על סמך קרן זו יש לערוך מלווה בערבות הממשלה או בערבות חבר-הלאומים. כספי המלווה ישמשו להכשרת הקרקע ומתן אשראי ראשון למתישבים. לפי חישוב צנוע, יימצא באדמות האלו מקום לחצי-מיליון יהודים; ודבר זה יפתח פתח להכניס לארץ גם המונים רבים של תושבי ערים.

יחד עם זה דרושה בשביל העיר, כלומר לעידוד החרושת והמסחר, שיטה של מכסי-מגן. בכלל, אין להפריד "התישבות" מ"מדיניות" – שני שטחים אלה משתלבים שילוב הדוק על כל צעד ושעל. כל צעד מצדדי הממשלה, אף אם לכאורה הוא "נייטרלי", הריהו משפיע לאמיתו של דבר על ההתישבות, כלומר מזיק לה או מסייע בידה. לפיכך צריכה להיות מותאמת לתפקידי ההתישבות כל מערכת השלטונות בארץ. לבסוף, גם שאלת "הסדרת" העליה, בחירת המתישבים המתאימים, צריכה ללבוש צורה אחרת מעכשיו: תפקיד זה צריך לעבור לידי המיישב עצמו, כלומר לידי ההסתדרות הציונית ונציגיה בגולה.

מכאן נובעת המסקנה: בכדי לאפשר התישבות בריאה בממדים ההולמים את המטרה הסופית, מן ההכרח שיעשו בארץ ישראל שורה של מעשים ותיקונים מלכתיים רבי-משקל: ריפורמה קרקעית, ריפורמה בשיטת המכס וגו', וכן גם מלווה בערבות. את כל אלה אין להגשים באמצעים "ביתיים", כגון קניית חלקות-קרקע ללא כל שיטה, או עליה שאיננה מוסדרת, שאת טיבה קובע מר גראבסקי ולא אנחנו.

כדי להגיע לתמורות הדרושות, יש צורך ב"לחץ" פוליטי מאורגן מצד כל היהדות הלאומית על דעת-הקהל בעולם, על הממשלות למיניהן ועל חבר-הלאומי – "אופנסיבה פוליטית". ולכך יש לנצל ניצול מלא, מצד אחד, את המצב ללא-מוצא, בו נתונים המוני היהודים במזרח של אירופה ומצד שני את כל ה"מכסות" לכניסת מהגרים.

(זאב ז'בוטינסקי, **יסודות ראשונים בפרוגרמה הרביזיוניסטית, מתוך: פרויקט בן יהודה**)

שאלות

1. **לאן על היהודים להגיע ומדוע דווקא לשם?**
לציון בגלל האמונה שרק לארץ ישראל יש כוח לפתור את בעיית עם ישראל.
2. **מה הסכנה הגדולה שבפניה עומד העם היהודי בגולה?**
השמדה.
3. **למען איזה דור יש לעלות לארץ ישראל?**
למען דור הבנים.

4. באיזה מועד נאם ז'בוטינסקי את הנאום המופיע בקטע ד'?

ט באב תרצ"ח, אוגוסט 1938.

5. האם נבואתו של ז'בוטינסקי שנשא בנאום זה התגשמה? ציינו את הנבואה במילה אחת של ז'בוטינסקי.

כן, קטסטרופה.

6. בראייה היסטורית, מה היה האירוע הקטסטרופלי שאירע לעם היהודי? השואה.

קראו את קטע ה'.

1. מה היה חששו של ז'בוטינסקי ביחס ליהדות מזרח אירופה?

שייכנעו לגורלם כאילו נגזר דינם למוות.

2. מה דורש ז'בוטינסקי מהיהודים במזרח אירופה לעשות?

לקפוץ מהעגלה המובלת על פי תהום, לשנות את הגורל במו ידיהם.

3. מהו היעד היחיד שאליו עליהם להגיע?

ארץ ישראל.

בקטע ו', תיאר ז'בוטינסקי את בעיית היהודים ואת פתרונה.

א. מצאו בקטע זה פירוט של הבעיות שעמדו בפני היהודים ושל הפתרונות שז'בוטינסקי הציע. מנו לפחות שלוש בעיות ושלושה פתרונות.

	בעיה	פתרון
1	היהודים הם מיעוט בארץ ישראל	הגברת העלייה של יהודים לארץ ליצירת רוב יהודי, לפחות 50,000 עולים בשנה
2	בעיית קרקעות	רכישת קרקעות בערבות חבר הלאומים הבריטי (בעלי המנדט על ארץ ישראל)
3	תוצרת לא מקומית והתבססות על יבוא	עידוד החרושת (התעשייה) והמסחר, הגנה על התוצרת המקומית. (התלמידים עשויים להתקשות במציאת תשובה, על המורה לכוון אותם ולהסביר להם מהם נכסי מגן ולמה נועדו).

בעתון „נתיבות“, דו־שבועון חיוצא בקובנה, מיום ה' אדר תר"ץ, נדפס חשיר הנ"ל „שטאל חירדן“ של ז'בוטינסקי בצרוף ההערות הבאות:	„ירדניה“ שלחח לו מכרס ובקשתו לבלי לנסוע בתשובה לז' קבלה „ירדניה“ את המכתב דלחלן:
	לכ' האגודה „ירדניה“, קובנה.
	„אחים!
	קבלו נא שיר זה, במקום תשובת למברקכם.
	בכבוד גמור,
	אחיכם ז. ז'בוטינסקי.”

כרטיסיית הדרכה: תחנה 7 – מעגל של"ח בהר הרצל

נספח ו'

שאלות לדיון

מה הייתה המחלוקת בנוגע להעלאת עצמותיו של זאב ז'בוטינסקי ומה עמד בבסיס הדעות השונות?

מה אפשר ללמוד מסיפור העלאת עצמותיו של ז'בוטינסקי לארץ?

לדעתכם, איך היה צריך לנהוג בעניין העלאת עצמותיו של ז'בוטינסקי ומדוע?

אהיה כאיש שנח בצל אילן

מילים: זאב ז'בוטינסקי

לחן: נתן כהן

קיים ביצוע לשיר זה

אֶהְיֶה כְּאִישׁ שֶׁנֶּחַ בְּצֶל אֵילָן,
שֶׁבַע מִשְׁחָק הִקְלַע וְהַקֶּשֶׁת;
קָן-תְּאֵנִים, צִמְרֵת-חֵן לִוְחֶשֶׁת
tío עַל אֲזֵנוֹ, וְהוּא תַחֲתֶיהָ לָן.

לֹא יָנַעַר עֵנָף לְהַפִּילָן,
לֹא יִכּוֹנֵן לְצִיד פֶּחַ וְרֶשֶׁת:
רֶק תְּאֵנָה בּוֹגֶרֶת, הַפּוֹרֶשֶׁת
מִיַּחְוָהָ, יִלְקֹט בְּיַד עֶצְלָן.

יִטְעֵם מִזֶּה – אִם דִּי לֶה הָאֲדִימָה;
אֲךָ לֹא יִשָּׁךְ עֵמֶק, לְמִצּוֹא פְּנִימָה
עֶסֶס טֶמֶן, כִּי יִתִּירָא מִמֶּר.

יָרִיחַ – וַיִּינֶק מֵאֵד הַלַּח,
בְּנַחֲת, לֹא עֲצוּב וְלֹא שְׂמֵחַ.
שִׁירוֹ הָיָה קֶצֶר – שִׁירוֹ נִגְמָר.